

David Horowitz

Argument för en ny-marxistisk teori

Ur *International Socialist Review*, Vol.28 No.4, juli-augusti 1967, s. 26-28.

I Sverige är David Horowitz mest känd för sin bok [Från Jalta till Vietnam](#) (sv. övers. 1966) som spelade stor roll för svenska Vietnamrörelsen. Han är också redaktör för en antologi om *Marx och den moderna nationalekonomin* som kom i svensk översättning 1970.

/ Red.

Ernest Mandels recension av Baran och Sweezys [Monopolkapitalet](#)¹ är den typ av intelligent och insiktsfull analys som man kan förvänta sig av författaren till [Marxismens ekonomiska teori](#).² Han har skickligt beskrivit de flesta av de väsentliga förtjänsterna i denna viktiga bok, utan att för den skull förbise dess betydande brister. Det finns dock en fråga, och kanske den mest centrala, som Mandel inte har tagit upp direkt. Eftersom det är en fråga om den marxistiska teorins själva natur och kraven på dess samtida utveckling, och eftersom få författare är så väl kvalificerade att behandla den som Mandel, kan man bara beklaga att den saknas i hans recension. I följande kommentarer vill jag dock försöka beskriva den utmaning som jag anser att *Monopolkapitalet* utgör för ortodoxa marxister, i hopp om att öppna den diskussion som Mandel undvek i sin recension, men som jag anser vara så desperat nödvändig inom vänstern.

Det mest slående inslaget i *Monopolkapitalet* ur teoretisk synvinkel är användningen av begreppet ekonomiskt överskott som integrerande begrepp i analysen. Som Mandel påpekar användes detta begrepp först av Paul A Baran i *Utvecklingens politiska ekonomi*³, där han visade ”att begreppet ekonomiskt överskott var användbart för att förstå de ekonomiska problemen i de underutvecklade länderna”. I *Monopolkapitalet* försöker författarna använda detta begrepp som grund för en marxistisk analys av den avancerade monopolkapitalismen. Om en marxistisk analys baserad på detta begrepp är omöjlig i sig, eller om Baran och Sweezy helt enkelt inte har lyckats med en sådan analys i sin specifika utveckling av begreppet, är en fråga som Mandel inte tar itu med och som jag anser vara avgörande att besvara.⁴ Jag anser nämligen att en marxistisk analys baserad på begreppet ekonomiskt överskott inte bara är möjlig, utan att en sådan analys är en nödvändig utgångspunkt för en verkligt adekvat marxistisk teori om den samtida kapitalismen.

Begreppet ekonomiskt överskott härstammar från Marx, Veblen och Keynes och gör det möjligt att integrera olika drag i dessa tre teoretikers analyser. Den grundläggande ramen för Baran och Sweezys analys förblir marxistisk, i den meningen att klassens kontroll över produktionsmedlen ses som avgörande för systemet. Inom denna ram görs Keynes inkomst-

¹ Mandels recension (daterad oktober 1966) publicerades på engelska under rubriken ”Surplus Capital and Realization of Surplus Value” i tidskriften *International Socialist Review* januari-februari 1967. Den finns i svensk översättning: [Överskottskapital och realisering av mervärdet](#). Se även Mandels artikel: [Arbetsvärdeteorin och Monopolkapitalet](#).

² Denna bok kom först ut på franska, under titeln *Traité d'Economie Marxiste*. Den finns även på engelska (*Marxist Economic Theory*) och spanska (*Tratado de economía marxista*) m fl språk.)

³ Svensk utgåva 1971. Eng. orig: *The Political Economy of Growth* kom ut redan 1957

⁴ Jag har på annat håll framfört min egen kritik av Baran och Sweezys utveckling av begreppet och mina förslag till en mer adekvat behandling. ”Analyzing the Surplus”, *Monthly Review*, januari 1967. Svensk översättning: [Analys av överskottet](#).

analys, som innehåller några av de mest potenta ekonomiska verktyg som utvecklats under det senaste hundra åren, tillgänglig genom det begrepp som Baran i den tidigare volymen kallade "faktiskt överskott" och som i det gemensamma verket behandlas som en "första approximation" av begreppet ekonomiskt överskott.

Keynes analys används vidare för att avslöja systemets långsiktiga trend. Baran och Sweezy har nämligen inte bara brutit med "den stereotypa upprepningen av Hilferding-Lenins analys", som Mandel påpekar, utan också med den konkurrensmodell som *Kapitalet* bygger på. Genom att erkänna oligopolistiska formers dominans i monopolkapitalismens marknadsstrukturer har de tvingats överge teorin om den fallande profitkvoten (som bygger på antagandet om perfekt konkurrens). I stället har de infört lagen om överskottets tendens att stiga, som är en vidareutvecklad version av keynesianska stagnationsteorin.

Från Veblen har Baran och Sweezy hämtat analysen av slöseri som ett alltmer grundläggande och karakteristiskt drag hos den monopolistiska kapitalismen. Det är denna analys som ligger bakom deras slutliga definition av det ekonomiska överskottet som skillnaden mellan vad ett samhälle producerar och de socialt nödvändiga kostnaderna för att producera det. Med denna analys försöker de avslöja systemets grundläggande irrationalitet, även om det, som Galbraith uttrycker det, "levererar varorna".

Nu finner Mandel begreppet ekonomiskt överskott bristfälligt, eftersom det enligt honom abstraherar från skillnaden mellan överskottskapital och överskottsvaror. Mandel tycks antyda att detta inte bara är ett terminologiskt problem, utan ett problem som "angriper den marxistiska ekonomiska teorins rötter". Men är det verkligen så? Baran och Sweezy talar faktiskt om tillväxten av överskottskapital, till skillnad från tillväxten av andra former av överskott, i termer av tendensen att de sammanlagda vinsterna ökar både absolut och som andel av den totala produktionen. Problemet med effektiv efterfrågan (eller med att realisera mervärdet, i Mandels terminologi) erkänns i hög grad som ett grundläggande problem i den samtida kapitalismen i deras analys. Där författarna har öppnat för förvirring (för det är så långt jag skulle gå i min kritik) är i behandlingen av begreppet ekonomiskt överskott som likvärdigt med den totala vinsten, som enbart en approximation av det mer utvecklade begreppet ekonomiskt överskott som likvärdigt med skillnaden mellan produktion och samhällsligt nödvändiga kostnader. I själva verket verkar de i *Monopolkapitalet* ha övergett de användbara distinktionerna mellan olika former av överskott (t.ex. faktiskt och potentiellt överskott) som Baran använder i *Utvecklingens politiska ekonomi*, medan de borde ha lagt till nya distinktioner och förtydligat sin modell ytterligare. De har med andra ord försökt att underordna hela sin kritik under dess Veblen-aspekt. Jag anser att detta var ett misstag, men jag tror inte att det är ett grundläggande misstag, eftersom det lätt kan övervinnas genom en lämplig omdefiniering av överskottet och ett övergivande av försöket att få alla dess egenskaper att stå i ett linjärt förhållande till varandra på samma sätt som Marx använde arbetskraftsteorin.

Detta leder mig till den sista punkt som jag vill ta upp. Värdet av begreppet ekonomiskt överskott är att det möjliggör en integrerad analys av de mest utmärkande dragen hos monopolkapitalismen, fenomenet slöseri i resursfördelningen och problemet med effektiv efterfrågan. Dessutom gör det detta med en begreppsapparat som ligger mycket nära den som används av den ortodoxa nationalekonomin (ungefär lika nära som Marx apparat låg den ortodoxa nationalekonomin på hans tid). Den stora fördelen med denna teoretiska situation är, förutom att den omedelbart ger marxister tillgång till en uppsättning mycket sofistikerade analytiska tekniker, att den fokuserar på de verkliga skillnaderna mellan ortodox och marxistisk analys, snarare än på skillnader i ren terminologi eller högst formalistiska och i grunden irrelevanta frågor som vad som utgör en korrekt ekonomisk värdeteori.

Å ena sidan gör antagandet av en ekonomisk apparat som liknar den ortodoxa ekonomiska teorins begreppsapparat det mycket svårare för motståndarna att undvika den marxistiska kritikens utmaning. Å andra sidan hindrar det marxister från att gömma sig bakom ritualistiska åberopanden av sina egna ortodoxa termer och teorem som en ursäkt för att inte ta itu med de verkliga problemen som är förknippade med utvecklingen av en livskraftig socialistisk teori. Av alla dessa skäl förefaller det mig att de innovationer som Baran och Sweezy introducerade måste erkännas som ett stort steg framåt i utvecklingen av den teoretiska marxismen och som en nödvändig utgångspunkt för en verkligt adekvat samtida marxistisk analys.